

Vjeronauk u hrvatskim školama - prijepori religije i politike

Perak, Marlena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:011627>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Fakultet političkih znanosti

Sveučilište u Zagrebu

Vjeronauk u hrvatskim školama –
prijepori religije i politike

Studentica: Marlena Perak

Mentor: dr. sc. Vedran Jerbić

Zagreb, 2024.

Sadržaj

Uvod	1
Nastavni predmet vjeronauk.....	2
Kurikuralna reforma Škola za život	4
Nastavni predmet etika	6
Nastavni predmet svijet i ja.....	8
Medijske kontroverze oko vjeronauka u školama.....	10
Zaključak.....	14
Literatura	15

Uvod

Je li nauku o vjeri mjesto u Crkvi ili u školi, koliko je kršćana u Republici Hrvatskoj i jesu li vaši susjedi vjernici – samo su neka od pitanja koja potiču polarizaciju u hrvatskom društvu. Ovaj rad nastoji istražiti ulogu i razvoj nastavnog predmeta vjeronauka u osnovnim i srednjim školama ali i objasniti koje su alternative ponuđene djeci i mladima koji ne žele pohađati ovaj diskutabilno izborni predmet. Ovaj će rad iznijeti podatke o uspješnosti provedbe novih reformi i kurikulumu, kroz aspekt vjeronauka. Uz rezultate istraživanja uspješnosti provedbe samog predmeta u hrvatskim školama, rad će prikazati i zašto ga u javnosti prati negativan prizvuk. Kako bih obranila tezu da je vjeronauk radi svoje odgojno – obrazovne uloge važan u formativnom periodu života mladih, bit će predstavljeni elementi kojima vjeronauk kao predmet u obrazovnom sustavu opravdava svoju poziciju. Shodno tome, rad će pokazati podatke o dosadašnjem učinku na vjeroučenike, i objasniti kroz njihove riječi kako gledaju na satove vjeronauka u sklopu škole. Kroz rad će, osim toga, biti prikazani i elementi vrednovanja predmeta koji već 30 godina odgaja hrvatsku mladež u školama.

Rad će se osvrnuti i na jednu od glavnih problematika koje prate vjeronauk u javnosti - djeca koja vjeronauk pohađaju u školi, za potrebe primanja svetih sakramenata bit će primorani odlaziti na satove vjeronauka u svoju župu. Predaju li iste osobe nauku o kršćanstvu u obje ustanove, i kako djeca doživljavaju svoje vjeroučitelje, rad će prikazati kroz istraživanja provedena u hrvatskim školama. Sukobljena se mišljenja i stavovi oko vjeronauka i njegove pozicije u državi provlače kroz cijeli rad i kulminiraju u sučeljavanju dvaju reprezentativnih predstavnika obaju skupina - predstojnice Ureda Zagrebačke nadbiskupije za vjeronauk u školi i profesorice na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Blaženke s. Valentine Mandarić i filozofa, politologa i umirovljenog profesora s Filozofskog fakulteta u Zagrebu Žarka Puhovskog.

Nastavni predmet vjeronauk

Iako mnogi tu kategorizaciju izbjegavaju priznati, Republika Hrvatska ustavno je određena kao sekularna država. Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. godine Državnog zavoda za statistiku, broj katolika u državi opao je za 7,31% u odnosu na Popis iz 2011. godine, te se sada 78,97% Hrvata izjašnjavaju kao katolici ([DZS](#)). Na snažan

utjecaj koji katolička vjera ima u našem narodu podsjeća i Valentina Mandarić u svom znanstvenom radu gdje kaže da kršćanske vrednote predstavljaju veliku ulogu u sklapanju saveza Hrvatske sa zajednicom europskih naroda. (Mandarić, 2001:11). Sukladno tome, vjeronauk je čitavo vrijeme ustaljena opcija na oskudnom popisu izbornih predmeta u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj, gdje ga i u školskoj godini 2022./2023. i dalje bira većina učenika. O tome pak svjedoči javno objavljen odgovor Ministarstva znanosti i obrazovanja na zahtjev objave podataka o pohađanju vjeronauka u osnovnim školama Republike Hrvatske. Naime, u odgovoru stoji da je u školskoj godini 2022./2023. od 309.178 upisanih učenika, nastavni predmet vjeronauk pohađalo njih 200.309 ([Ministarstvo znanosti i obrazovanja](#)). Međutim, fakultativna karakteristika vjeronauka gubi kredibilitet u godini pred krizmu. Naime, kako bi djeca dobila svetu potvrdu, dužna su pohađati taj predmet u školi, uz obavezno slušanje župnog vjeronauka i odlazaka na nedjeljnu misu. Nedavno je upravo tu situaciju koja vječno izaziva kontroverze komentirao Anton Šuljić u svom članku objavljenom na stranici Hrvatske katoličke mreže ([HKM](#)). Osvrnuo se na situacije iz Splitsko-makarske i Đakovačko-osječke nadbiskupije te Bjelovarsko-križevačke biskupije iz kojih su roditelji djece koja nisu izvršavala ove uvjete dali svoje priče u medije. Da je vjeronauku mjesto u crkvi a ne u školi česta je tema koja otvara vrata u glasne rasprave u Hrvatskoj, a pravi „as u rukavu“ političkih opcija u predizborno vrijeme. „Želja Crkve za vjeronaukom u školi nošena je vizijom one Crkve o kojoj govori Drugi vatikanski sabor u pastoralnoj konstituciji Gaudium et spes“, navodi Ilica Pažin i objašnjava da se radi o viziji koja proizlazi iz želje da se mlade motivira i osposobi za stvaranje i oblikovanje društva i kulture u dijalogu sa znanosti, gospodarstvom, politikom i kulturom. „Toj i takvoj slici Crkve služi i vjeronauk u školi“ (Pažin: 2010: 192). Ante Mrvelj opravdava vjeronauk kao samostalni predmet razlikujući ga od župne kateheze, te navodi da mu sama riječ „nauk“ u imenu, daje do znanja da se radi o nečemu što treba učenicima predati – „označava informacije koje učenik treba naučiti i znati, označava u biti teoretiziranje vjere“ (Mrvelj, 1997:206).

No, prije nego se osvrnemo na niz nedavnih ekscesa, valja prije svega ispitati zašto vjeronauk kao nastavni predmet u hrvatskim školama već godinama uspijeva odoliti pokušajima da ga se ukine kao predmetnu opciju radi optužbi za diskriminatorno djelovanje i podjele među učenicima. U kurikulumu nastavnog predmeta Katolički vjeronauk, njegova prisutnost u školskom sustavu opravdana je objašnjenjem da „suvremena škola zahtijeva cjeloviti odgoj učenika i ostvarenje svih njegovih intelektualnih, moralnih i duhovnih potencijala“, čemu, nastavlja se, pridonosi upravo Katolički vjeronauk na način da pridonosi općim ciljevima

demokratske i humane škole ([Narodne novine](#)). Osim toga, Ivica Pažin ističe da unatoč zajedničkoj i podijeljenoj odgovornosti Crkve i države kakva postoji u Republici Hrvatskoj, provedba vjeronauka u školi odgovara njihovoj institucionalnoj odlijebljenosti čime je omogućeno prihvaćanje i podržavanje ispunjenja javnih zadaća obje institucije (Pažin, 2010:190).

Uspoređujući temelje hrvatskog školskog vjeronauka u svom radu, Valentina Mandarić analizom dokumenata došla je do zaključka da „naši biskupi opravdanost uvođenja vjeronauka u školu stavljaju na dvije temeljne razine: antropološko-pedagošku i teološko-ekleziološku“ (Mandarić, 2001:7). Autorica ističe da biskupi naglašavaju odgojnu vrijednost vjeronauka koji u duhu kršćanstva potiče osnovne vrijednosti naše kulture i civilizacije. Upozorava i da je vjeronauk kao nastavni predmet dužan učenike upoznati s kulturnom i povijesnom vrijednosti kršćanske vjere. Citirajući obraćanje Ivana Pavla II. sudionicima simpozija vijeća biskupskih konferencija Europe o podučavanju katoličkog vjeronauka u državnim školama, Mandarić piše:

Vjeronauk se ne smije svesti na inventar prošlih događaja, niti sadašnjih, nego mora otvoriti um i srce za prihvaćanje kršćanskog humanizma, prisutnog u katoličkoj viziji (Mandarić, 2001:10).

A tvrdnju da je vjeronauku mjesto u školi, autorica obrazlaže pričom o upoznavanju djece s Biblijom i ostalim kršćanskim izvorima sa središtem u spasenjskom djelu Isusa Krista što učenicima omogućuje usvajanje znanja i obogaćenje njihovih kulturnih obzorja, za koja Mandarić kaže da su nužna jer bez njih čovjek nije u stanju razumjeti ni vlastitu povijest odnosno kulturu. O tome da je predmet prilagodljive naravi govori Gordana Barudžija koja kaže da su kriteriji izbora ciljeva i sadržaja vjeronauka „pitanja učenika, njihovi problemi i iskustva“ (Barudžija 2023:122).

Da vjeronauku nije mjesto u školama, smatra Anka Mrak Taritaš iz stranke GLAS, koja je uz podršku kolega iz Kluba GLAS-a, Centra i SSIP-a, te političara iz SDP-a, Možemo!, HSS-a i Radničke fronte, IDS-a te Fokusa i Reformista, u studenom prošle godine prikupila 30 potrebnih potpisa kako bi rasprava o reviziji ugovora sa Svetom Stolicom ugledala svjetlo dana na dnevnom redu Sabora. Međutim, prijedlog o pokretanju pregovora o izmjeni ugovora s Vatikanom u prosincu je bio odbijen. Unatoč tome, za potrebe ovog rada valja istaknuti prijedlog koji se ticao vjeronauka u školama. Naime, Mrak Taritaš jasno je poručila da „Vjeronauk ne smije biti u školama, nego ga treba vratiti u crkve“, prenosi Faktograf. Svoje je stajalište poduprla objašnjenjem da se u suprotnom radi o „kršenju ustavnih sloboda građana, pluralnih načela građanskog društva i načela odvojenosti crkve i države“. Istaknula je i

diskriminacijski teret koji vjeronauk u školama stavlja na đake koji ne pohađaju taj predmet, ali i njihov neravnopravan položaj jer „nemaju alternativni predmet“ ([Faktograf.hr](#)). Podsjetimo, radi se o izjavama iz studenog 2023. godine, dakle mjesec dana prije završetka prvog polugodišta eksperimentalnog programa provedenog u 62 odabrane hrvatske osnovne škole a koji dapače nudi alternativu upravo vjeronauku – predmet Svijet i ja, o kojem će biti više govora u nadolazećim poglavljima. Opasku od Mrak Taritaš zaradili su i predavači, naime, zastupnica GLAS-a smatra da je sporno i to što vjeroučitelji u javnim školama mandat dobivaju od biskupa i to bez mogućnosti utjecaja državnih institucija. Komplementarno tome, plaće pak, primaju od države kojoj su prilikom izbora vjeroučitelja u javnim školama – ruke vezane. Mrak Taritaš tu je navela primjere, pa je tako istaknula i „Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu i njegove podružnice u Đakovu, Makarskoj, Rijeci i Splitu“ ([Faktograf.hr](#)). Napomenula je i da je dotičnom fakultetu dana mogućnost osnivanja drugih fakulteta i institucija a koje bi, shodno navedenom, ponovno financirala država.

Kurikuralna reforma Škola za život

U nastojanju stvaranja okruženja jednakih mogućnosti i prilika za sve učenike, 2019. je godine u hrvatski školski sustav uvedena obrazovna reforma Škola za život. „Kurikulumi se temelje na ishodima učenja, a nastavne metode mijenjaju se tako da se veći naglasak stavlja na rješavanje problema i kritičko mišljenje te poticanje kreativnosti i inovativnosti“ ([Škola za život](#)). Prema svom kurikulumu, nastavni predmet Katolički vjeronauk ima za svrhu „omogućiti učenicima sustavno, postupno i što cjelovitije upoznavanje, produbljivanje i usvajanje kršćanskoga nauka i katoličke vjere radi ostvarivanja evanđeoskog poziva na svetost i postignuća pune općeljudske, moralne i kršćanske zrelosti“ ([Narodne novine](#)). Među ostalim, Katolički vjeronauk ima zadaću podučavanja učenika odnosu i nauku Katoličke Crkve prema drugim konfesijama, religijama i svjetonazorima. Međutim, unatoč tome što se bavi produbljivanjem odnosa učenika prema vjeri, Katolički vjeronauk Škole za život gleda svaku osobu individualno i vjeroučitelj za polazišnu točku procesa poučavanja i učenja uzima konkretnu učenikovu situaciju odnosno mjesto u kojem se on tada u životu nalazi. Iz toga proizlazi da će vjeroučitelji u procesu podučavanja prepoznati i da neki učenici tek djelomično prihvaćaju vjerski pogled na život, što će ih potaknuti da preuzmu inicijativu u daljnjem procesu odgoja u vjeri učenika, stoji u Kurikulumu. Prema raspodjeli nastavnih sati Katoličkog vjeronauka, predmet se u

svakom razredu osnovne škole sluša 70 sati godišnje, a jednak broj sati kurikulumom je propisan i za sva četiri razreda srednje škole.

Gordana Barudžija katolički vjeronauk opisuje kao predmet koji je u korelaciji s ostalim znanostima. Međutim, unatoč uvijek dobrodošloj interdisciplinarnoj karakteristici, doticaj s drugačijim vrstama za katolički vjeronauk, kaže Barudžija, znači opasnost od „antropološkog suženja sadržaja objave“. Nastava Katoličkog vjeronauka ima unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju gdje unutarpredmetna podrazumijeva odabir sadržaja u funkciji ostvarivanja odgojno-obrazovnih ishoda prema Kurikulumu, a koji daju učenicima priliku za vrednovanjem i prosuđivanjem, obrazlaganjem i interpretacijom izloženog sadržaja. Međupredmetna korelacija s druge strane, ima dvojaku narav pa tako može biti metodička i sadržajna, kaže Barudžija i navodi da međupredmetna korelacija učenicima omogućava cjelovito obrazovanje i rasterećenje određenim sadržajima pri učenju. U moru društveno-humanističkih predmeta, interesantna je korelacija Katoličkog vjeronauka koju autorica ističe s nastavnim predmetom Etika, koji je zapravo pandan vjeronauku u školama odnosno druga opcija među izbornim predmetima. Autorica navodi da „sadržaji bliski s Etikom ukazuju na važnost temeljnih životnih pitanja i pronalaženje odgovora na njih“, te da ističu važnost čovjeka kao religioznog bića, „posebno na temelju spisa, nauka, morala i kulta velikih svjetskih religija, na važnost moralnog i etičkog promišljanja i djelovanja za svoju i dobrobit drugih ljudi te zajednice, na pojam slobode te moralne i etičke probleme u antropologiji, pojmove prijateljstva i ljubavi u kontekstu međuljudskih odnosa, pojam ljudskih prava, na moralne i etičke probleme u području biomedicine te općenito na moralne i etičke probleme čovjeka suvremenog doba“ (Barudžija 2023:130 prema [Narodne novine](#)). Kroz cijeli tekst autorice prepoznata je uloga Katoličkog vjeronauka kao dijela tradicije hrvatskog društva. Korelacija vjeronauka s ostalim predmetima zapravo daje najbolji uvid i dokaz utkanosti katoličke vjere ne samo u hrvatsku tradiciju već i u svakodnevni život... Posebno o tome svjedoči korelacija koju Katolički vjeronauk ima s predmetom Glazbena kultura gdje autorica iz Kurikuluma podvlači dio o pjevanju hrvatskih pjesama i tradicionalne blagdanske glazbe na hrvatskome jeziku, a posebno je opisana korelacija upravo s Hrvatskim jezikom kao nastavnim predmetom za koji autorica kaže da se događa na više razina.

„Prvo se opisuje komunikacijska dimenzija: »u onim dijelovima koji se temelje na ovladavanju uporabnih mogućnosti hrvatskoga jezika u jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja i međudjelovanja koje omogućuju stjecanje komunikacijske jezične kompetencije na standardnome hrvatskom jeziku, sposobnosti analize i interpretacije teksta te razumijevanja

konteksta i značenjskih slojeva, sposobnosti pomnoga čitanja književnih tekstova, kao i u vještinama komunikacije i suradnje s drugima te u prepričavanju i pripovijedanju tekstova, objašnjavanju poruke teksta i primjeni poruke na vlastite životne situacije“ (Barudžija 2023:132 prema [Narodne novine](#)). U kasnijim fazama se kaže, obrađuju teme o početcima pismenosti u Hrvata kao i proces pokrštavanja nacije i teme o istaknutim crkvenjacima koji su doprinjeli razvoju jezika i iskazali se literarnim postignućima.

Nastavni predmet Etika

Vjeronauk je dakle ustaljeni školski predmet koji se u hrvatskom obrazovnom sustavu upisuje već preko trideset godina. Školske godine 1995./1996. dobio je pak svoj pandan – pa su srednjoškolci koji nisu vjernici ili koji su iz nekog drugog razloga htjeli slušati alternativnu opciju vjeronauku, od te godine mogli upisati predmet Etiku. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja Etiku definira kao nastavni predmet koji za cilj ima „usvajanje osnovnih etičkih znanja, potrebnih za razvijanje sposobnosti moralnog prosuđivanja i etičkog argumentiranja, te orijentiranja u životu“ ([NCVVO](#)), dok je Ante Vukasović u svom članku jednostavno definira kao „teoriju morala“ (Vukasović, 2003:491). I dok se Katolički vjeronauk u svom konfesionalnom obilježju i usmjerenju bavi tumačenjem kršćanske Objave i nauka katoličke Crkve te upoznavanja učenika s Kristom, ([Narodne novine](#)), Etika je orijentirana na međuodnose, uvažavanja multikulturnizma i filozofijsku otvorenost dijalogu ([NCVVO](#)). Vukasović je međutim još 2003. godine upozoravao na osiromašenje Etike sedam godina nakon njena uvođenja u srednjoškolski sustav. Kao argumente, naveo je „uklanjanje bitnih sadržaja i vrijednosti iz programa srednjoškolske etike“ i „ateističko čišćenje“ (Vukasović, 2003:492/493). Naime, Vukasović navodi da su u programu Etike iz 1995./1996. bila prisutna poglavlja koja sadržavaju religiozne teme pa je čak i jedna od tema u prvom razredu srednje škole bila „Čovjek kao religiozno biće“. Autor ističe kako već u programu iz 2002./2003. školske godine takvih tema uopće nema, te su svi pojmovi vezani uz religiju izbačeni iz programa. Time je, kaže, „nastava etike u srednjim školama posve ateizirana, a budući da etika nije ateistička nego opće ljudska filozofsko-znanstvena disciplina, tim je činom i krivotvorena“ (Vukasović, 2003:493). Osim što je izbačen pojam religije, u programu Etike od školske godine 2002./2003. nadalje, više nema ni poglavlja „Ljubav, spolnost, brak i obitelj“, a koje je, kako kaže Vukasović upravo u teškim vremenima kriza, depopulacije, razbukalog nasilja te

društvene i obiteljske krize – od neizmjerne važnosti. S tim se Vukasovićevim opomenama dvadeset godina kasnije svakako da povući paralelu današnjom slikom zaraćenog svijeta i društva koje titra na rubu morala. Vukasović konačno zaključuje da se negiranjem Božjih zapovjedi, negiraju temelji općeljudske moralnosti što je ubiti u sukobu sa samom srži Etike koja je, kao i što joj samo grčko podrijetlo riječi – „moralan, ćudoredan“ ([Hrvatska enciklopedija](#)) kaže, disciplina koja podučava moralu. A s tim se slaže i Ivica Pažin, koji u svom članku navodi da „škola koja želi promicati cjelovitoga čovjeka i autentičnu kulturu ne može zanemariti religioznu i duhovnu dimenziju čovjekova života“ (Pažin, 2010:190).

Nasuprot Etici koja zaobilazi religiozne i tradicionalne vrijednosti, čitavo desetljeće kasnije, Katolički vjeronauk prema kurikularnoj reformi Škola za život u svom programu osim što sadrži karakteristike etike koje se manifestiraju u poticanju kritičkog razmišljanja i analize u učenika, ima propisano poglavlje čije podučavanje zahtjeva od učenika da, osim kršćanskog, objasni pojam morala i etike ([Narodne novine](#)). Osim toga, kurikulumom je propisano provođenje ankete među učenicima koji pohađaju nastavu etike i Katoličkog vjeronauka radi usporedbe rezultata vezanih za „različita područja moralnog, odnosno etičkog područja“ ([Narodne novine](#)). A jedna je takva anketa provedena i 2004. godine, povodom istraživanja pedagoško – odgojne asistencije vjeronauka u hrvatskim osnovnim školama. Ukupno 902 učenika iz raznih hrvatskih županija i grada Zagreba ocjenjivalo je kompetencije vjerskog odgoja odnosno moralnu dimenziju „općeljudskog moralnog odgoja“ kojima ih vjeronauk podučava. Rezultati su pokazali da najveći broj učenika slaže se da ih ovaj nastavni predmet dostatno poučava, uvjerava i navikava na poštenje (86,5%), a deset posto manju ocjenu dobila je istinoljubivost, dok je najmanji broj učenika zaokružio da se slaže da ih vjeronauk motivira na davanje milostinje (35,1%). (Franjčić, 2006:37)

Nastavni predmet Svijet i ja

Na primjeru srednjoškolskog predmeta Etike, alternativa za vjeronauk od školske godine 2023./2024. uvedena je u 62 osnovne škole diljem Hrvatske. Radi se o predmetu Svijet i ja kojeg je profesor Bruno Ćurko osmislio posebno za Eksperimentalni program cjelodnevne nastave. Naime, 2023. godine, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, konstruiralo je eksperimentalni program „Osnovna škola kao cjelodnevna škola“ koji su najavili kao „uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja“ ([Ministarstvo](#)

[znanosti i obrazovanja](#)). Četverogodišnjim eksperimentalnim programom nastoji se ispitati njegovu efikasnost ne bi li se, ukoliko se program pokaže uspješnim, cjelodnevna nastava uvela u sve hrvatske osnovne škole. U sklopu nastave Eksperimentalnog programa, učenicima koji ne upisuju konfesionalni vjeronauk nudi se nastavni predmet Svijet i ja, koji „nije sadržajna, nego primarno organizacijska alternativa vjeronauku“ ([Ministarstvo znanosti i obrazovanja](#)). Glavni fokus predmeta je, kako iz Ministarstva objašnjavaju, razvoj kritičkog mišljenja kao kompetencije budućnosti, 21. stoljeća, cjeloživotog i kvalitetnog učenja te dobrog poučavanja. Valja istaknuti da uvođenjem ovog predmeta, Hrvatska prati „preporuke koje proizlaze iz relevantnih znanstvenih istraživanja u području kritičkog mišljenja“ kako kažu iz Ministarstva. Medijska priča o ovom predmetu krenula je s kontroverznim nazivljem Kritičko mišljenje koje je izazvalo pobune s u krugovima hrvatskih kršćana uz opomene da se time insinuiraju nekritičnost vjeronauka kao nastavnog predmeta, odnosno da ga se karakterizira kao predmet koji ne daje svoj doprinos kritičkom prosuđivanju. Upravo o tome je za Glas Koncila govorio nositelj katedre religijske pedagogije i didaktike vjeronauka (metodike) na Ruhrskom sveučilištu Bochum u Njemačkoj dr. Bernhard Grümme koji je tada poručio da se temeljnim ciljevima nove nastavne opcije nema što zamjeriti, već da se vrijednosti koje bi predmet (tada nazivan) Kritičko mišljenje trebao promicati, valjaju pozdraviti. Međutim, dodao je da se postavlja pitanje podobnosti pojma „kritički“ u nazivu predmeta – „rekao bih: ne. Kritičko bi mišljenje trebao razvijati svaki predmet, pa i vjeronauk. Čak ni tjelesni nije puko ‘bildanje’, nego i on pridonosi oblikovanju kritičkoga prosuđivanja“ ([Glas Koncila](#)). S tim se stavom složio i novinar Večernjeg lista – Darko Pavičić, koji je u svom članku iz 2022. godine okarakterizirao naziv Kritičko mišljenje kao insinuiranje da će se pod tim satom „ispravljati kriva Drina“ kakvu potiče vjeronauk kao „indoktrinirajući i zaglupljujući pa mu treba uspostaviti protutežu kritičkog uma“ ([Vecernji.hr](#)). A da to nije tako, ističe Marijan Franjčić koji kao jednu od pedagoških disciplina vjeronauka navodi društveno-kritički aspekt koji opisuje na sljedeći način:

„Vjeronauk pridonosi tome da škola ne postane samo reproduciranje i perpetuiranje postojećega, nego da pridonosi i kritičkom osvješćivanju učenika, odnosno njihovu osposobljavanju da relativiziraju sve što je trenutačno i prolazno“ (Franjčić, 2009:36 prema Pranjić, 1996).

Istraživanje o kojem piše Marijan Franjčić pokazalo je, među ostalim, da 37,3% od 902 ispitanih vjeroučenika smatra da vjernici moraju biti kritički (ne kritizerski). Franjčić kritičnost vjeronauka objašnjava govoreći da „božansko biće u religijskom vjerovanju svoju volju i

planove materijalizira u ljudskom svijetu upravo preko vjernika koji se stalno propituju što je to volja Božja kako bi je što autentičnije spoznali i uspješnije realizirali“ (Franjčić, 2009:40). Autor ističe i da je alarmantan podatak to da je 11,9% sudionika odgovorilo da se o kritičnosti nikada ne pita, a nasuprot tome tek 9,3% njih napisalo je da se o tome redovito pitaju.

A kako je u 62 osnovne škole prošla prva školska godina eksperimentalnog programa, prenosi portal Srednja.hr, iz kojeg navode podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja koji pokazuju da je predmet Svijet i ja odabralo tek 5,7% učenika. Ranije spomenuti autor predmeta, za portal je komentirao brojke i rekao da nije iznenađen malim brojem upisanih učenika, i poručio je siguran kako bi, ako cjelodnevna škola zaživi u svim školama, taj postotak skočio na dvadesetak posto „kao što je sad slučaj s predmetom Etika u srednjim školama“ (Srednja.hr). Istaknuo je i da su ga kontaktirali roditelji djece koja pohađaju škole koje nisu dio eksperimentalnog programa a koji bi voljeli da im dijete sudjeluje u nastavi predmeta Svijet i ja. Znači li to da je predmetni kurikulum dobro osmišljen i štoviše interesantan onima koji nisu vjernici, bit će moguće otkriti tek onda kada ova opcija zaživi u svim školama.

Prije gotovo trideset godina u hrvatskim je školama također proveden jedan eksperimentalni program u trajanju od pet godina. Ante Mrvelj u svom je članku naveo statističke podatke o efikasnosti i uspješnosti programa, kako za osnovnoškolski tako i za srednjoškolski sustav. Među brojnim točkama koje su se mjerile, treba izdvojiti kategoriju „vrednovanje vjeronauka u školi“ u kojoj autor navodi zanimljivo zapažanje ispitano kod roditelja vjeroučenika. Naime, iako ispitanici imaju uglavnom pozitivan stav o vjeronauku u školi, jedan dio njih taj predmet smatra kao „predmet za bolji prosjek ocjena“. Autor specifično navodi da se radi o skupini koja je navela da redovno pohađa crkvu. Međutim, ono što je bitno za ovaj rad je druga skupina roditelja – oni koji za sebe kažu da su „prigodni vjernici i posjetitelji crkve“, a koji predmet vjeronauk vrednuju bolje nego prva skupina, govoreći da „tek ozbiljno ocjenjivanje vjeronauka opravdava ulazak vjeronauka u škole“ (Mrvelj, 1997:207). Shodno tome, valja prikazati elemente vrednovanja na predmetu katoličkog školskog vjeronauka u školi. Prema „Uputama o načinu praćenja i ocjenjivanja vjeroučenika u osnovnoj i srednjoj školi“ objavljenoj u Narodnim novinama br. 19/92 i 50/95, ocjenjuju se elementi znanje (spoznajno, doživljajno, djelatno), stvaralačko izražavanje (usmeno, pismeno, likovno, scensko i glazbeno), zalaganje i kultura međusobnog komuniciranja ([Vjeronaučni portal](http://Vjeronaucni.portal)). Za potrebe usporedbe i boljeg razumijevanja, usporedit ćemo ih s kriterijima predmeta matematike. U tom nastavnom predmetu, vrednuju se: usvojenost znanja i vještina, matematička komunikacija i rješavanje problema ([Narodne novine](http://Narodne.novine)).

Nadalje, Mrvelj u kategoriji „Mjesto i uloga vjeroučitelja u školi“ navodi podatak o vjeroučiteljima – tko sve predaje vjeronauk u školama. Kaže da je „omjer laika vjeroučitelja u odnosu na crkvene osobe 3:2“, te da „zvanje i profesiju vjeroučitelja u školi najspremnije i najkvalitetnije obavljaju laici, slijede redovnice, dok neki svećenici često nespremno ulaze u razrede“ (Mrvelj, 1997:208). Bitan je to podatak, obzirom da su upravo vjeroučitelji često na meti napada javnosti upravo zbog preispitivanja njihove stručnosti. Oprečno tome, prema Mrveljevom istraživanju, upravo su vjeroučitelji laici najpoželjniji predavači među vjeroučenicima. "Više vole da im predavaju laici, i to žene - viši razredi, samo da je ženska osoba, redovnica ili laikinja, - niži razredi“ (Mrvelj 1997:208).

Medijske kontroverze oko vjeronauka u školama

Jedna je to od gotovo uvijek aktualnih tema u medijima i „začina“ atmosfere među klupama saborskih zastupnika. Je li vjeronauku mjesto u školi – pitanje je o kojemu su u emisiji „Bez predrasuda“ 2020. godine (dakle godinu dana nakon uvođenja reforme Škola za život), debatirali predstojnica Ureda Zagrebačke nadbiskupije za vjeronauk u školi i profesorica na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Blaženka s. Valentina Mandarić i filozof, politolog i umirovljeni profesor s Filozofskog fakulteta u Zagrebu Žarko Puhovski. „Vjeronauk je religijsko obrazovanje i kao takav je potreban multikulturalnom društvu u kakvom danas živimo“, poručila je tada Mandarić i istaknula da tek tri države u Europi nemaju religijsko obrazovanje u školama (Vecernji.hr). O zastupljenosti vjeronauka u Europi govori i Marijan Franjčić koji kaže „Budući da je vjerska sloboda i u zemljama članicama i na razini Europske unije ustavom zajamčena, vjeronauk je u javnim školama u gotovo svim tim državama obvezni predmet, izborno-obvezni predmet ili izborni predmet“ (Franjčić, 2006:35). S druge strane, valja napomenuti da je Puhovski ranije iste godine izjavio da je pogrešno silom držati djecu na nastavi vjeronauka, ali i sa stajališta ateista kakav je i sam, objasnio da će se upravo zbog te prisile povećati broj ateista jer svako prisiljavanje na vjeronauk slabi utjecaj vjere.

Ono što je sporno u izjavi Puhovskog je ova redudancija riječju „sila“, jer ipak je vjeronauk fakultativni predmet, neovisno o tome radi li se o srednjoj ili osnovnoj školi, u kojoj se možda ne nudi religijska alternativa, ali se, ovisno o visini razreda, nude jezici i informatika. Ipak,

valja ostati u dodiru s indirektnim utjecajima i pritiscima okoline, pa tako treba navesti i UNICEF-ovo istraživanje mišljenja i stavova djece i mladih u Hrvatskoj iz 2009. čiji su rezultati pokazali da „djeca ocjenjuju da se djeca najlošije ponašaju prema onoj djeci koja ne idu na vjeronauk“ ([UNICEF](#)). Nadalje, među osnovnim nalazima istraživanja je i podatak da se među posebnim skupinama djece „najmanje uvažava pravo na različitost djece koja ne idu na vjeronauk.“ Istraživači su taj podatak pokušali pripisati sociokulturnim karakteristikama kućanstva u kojima djeca žive:

Tako primjerice djeca čiji su roditelji nižeg stupnja obrazovanja, nižih prihoda ili žive u manjim naseljima, češće navode niže ocjene u vezi s time kako se djeca ponašaju prema djeci vjerskih manjina, onima koji ne idu u crkvu i na vjeronauk ili prema djeci koja žive u jednoroditeljskim obiteljima. Ovakvi rezultati navode nas i na zaključak da je možda prije riječ o obrascima i predrasudama koje djeca usvajaju u svojoj okolini te ih tako i projiciraju na moguće socijalne obrasce koje očekuju u vlastitoj okolini ([UNICEF](#)).

Nedavno izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu također ide u prilog negativnoj percepciji vjeronauka kao diskriminirajućeg predmeta. Naime, pravobraniteljica Helenca Pirnat Dragičević u izvješću za 2022. godinu navodi da su najzastupljenije prijave diskriminacije bile one po osnovi vjere, njih 7:

“Prijave su se odnosile na dovođenje u neravnopravan položaj djece koja ne pohađaju vjeronauk i za koju nisu osigurani odgovarajući sadržaji i skrb za vrijeme slobodnog sata te djece koja nisu vjernici i kojoj nisu osigurani odgovarajući sadržaji i skrb za vrijeme vjerskih aktivnosti (molitve, blagoslovi hrane) tijekom obilježavanja Dana zahvalnosti za plodove zemlje (Dani kruha) čije bi obilježavanje trebalo biti vjerski neutralno i namijenjeno svim učenicima” ([Faktograf](#)).

Pravobraniteljica je upozorila da je dovođenje djece koja nisu vjernici ili su pripadnici druge vjere u situaciju da sudjeluju u vjerskim sadržajima pokazatelj „nepoznavanja potreba, osjećaja i prava djece i nerazumijevanje obveze da se svakom djetetu zajamči ravnopravan položaj u sustavu odgoja i obrazovanja“ ([Faktograf](#)).

A na pitanje pripadnosti vjeronauka popisu predmeta javnih škola odgovorio je i Marijan Franjčić koji je u svom članku objasnio da je:

Škola demokratskog društva u službi promocije istinske kulture koja ne falsificira i ne negira ljudski identitet kao što se događa u ideologijama koje apsolutiziraju jedan dio ljudskoga

iskustva, tretirajući čovjeka s jednog aspekta njegove osobnosti i tako nije čući druge bitne aspekte. Stoga je vjeronauk u hrvatskom školskom sustavu, predmet koji ne poznaje marginaliziranje i podcjenjivanje, on je jamstvo suvremenosti i demokratičnosti hrvatske škole te neizostavni element integralnog odgoja djece i mladih u nas (Franjčić, 2009:42).

O spomenutom izvješću pravobraniteljice za djecu Sabor je glasao 24. svibnja, kada su zastupnici trebali prihvatiti odnosno odbaciti prijedloge pravobraniteljice za poboljšanje. Pravobraniteljica je među ostalim predložila „ubrzavanje procesa uvođenja alternativnog predmeta vjeronauku u osnovnim školama“ i jamčenje ravnopravnog položaja svakom djetetu u onim školskim aktivnostima u kojima se očekuje sudjelovanje sved djece. Potrebno je izgraditi zajedništvo među učenicima, odgojno-obrazovnim radnicima i roditeljima kako bi se ostvarila zadaća odgoja i obrazovanja i važno je isticati bitnu ulogu znanja, učenja i sadržaja za koje pravobraniteljica kaže da su nam svima zajednički. ([Faktograf](#))

Prijedlog pravobraniteljice je prihvaćen sa 128 glasova za. Među troje suzdržanih, bili su, navodi Faktograf, Mostov zastupnik Ante Kujundžić i DP-ov Stephen Bartulica.

Još jedna od kritika koje su u sučeljavanju bile usmjerene na vjeronauk u školama je i protuargument na izjavu Mandarić da se radi o „religijskom obrazovanju“. Puhovski je, naime, izjavio da vjeronauk to naprosto ne može biti zato što u njemu dominira nauk o katolicizmu te da su druge religije zapostavljene. O tome da ta izjava „ne drži vodu“ govori ne samo odgovor Mandarić koja je to naravno opovrgnula, već i riječi Ivica Pažina koji kaže da vjeronauk kao nastavni predmet „prati, prikazuje i tumači temeljna znanja kako Katoličke crkve tako i pravoslavne i protestantske vjere i drugih religija „posebice židovstva i islama, te drugih konfesija i religijskih pokreta“ (Pažin, 2010:195). Osim toga, kurikulum vjeronauka objavljen u Narodnim novinama navodi da se u programu za peti razred osnovne škole obrađuje poglavlje „Što je religija? Početak religije.“ u kojem đaci među ostalim uče o primitivnim religijama i religijama antičkih naroda. Potom je čitavo jedno poglavlje nazvano „Velike monoteističke religije: židovstvo i islam“, a u šestom se razredu uči o protestantskoj i pravoslavnoj Crkvi, grkokatolicima, luteranima, kalvinistima i anglikancima ([Narodne novine](#)). Ipak, treba iznjeti jedan interesantan podatak iz ranije spomenutog istraživanja pedagoško – odgojne asistencije predmeta katolički vjeronauk o kojem govori Marijan Franjčić. Među raznim kompetencijama ljudskih moralnih postupaka na ocjenjivanje vjeroučenika dano je i „poštovanje drugih vjera“, za koje je 72,3% učenika odgovorilo da smatra da ih vjeronauk tome poučava i na to navikava (Franjčić, 2006:37).

Jedna od opaski koje je Puhovski uputio zadrila je u već i tako sklizak teren kredibiliteta Hrvatske kao sekularne države, kada je naveo da u kurikulumu katoličkog vjeronauka objavljenog u Narodnim Novinama broj 10, 2019. godine stoji da se predmet propisuje na prijedlog i uz odobrenje hrvatske biskupske konferencije. Puhovski je istaknuo da je takvo što nedopustivo jer se time jasno daje do znanja da Hrvatska nije sekularna država ([Vecernji.hr](#)).

Komisija Hrvatske biskupske konferencije Iustitia et pax uoči proteklih parlamentarnih izbora poslala je poruku vjernicima aludirajući neizravno, za koga da a za koga ne glasati. „Jedini nam je cilj pridonjeti općem dobru hrvatskoga društva. Mi smo politički neutralni, ne navijamo ni za koga“, tada su na konferenciji za medije poručili biskupi ([N1](#)). S tom drugom izjavom nije se složio Dražen Ćurić, urednik portala Teleskop koji je za N1 „dešifrirao“ riječi biskupa Iustitie et pax i poručio da je glavna poruka komisije “Prevedemo li je na razumljiv jezik, ta je poruka glasila: pazite za koga glasate, nemojte za one koji krše Ustav, a to je predsjednik Milanović. I nemojte glasati za one lijeve stranke koje se zalažu za pobačaj, gender ideologiju i tomu slično.” Ćurić je upozorio da se ne radi samo o lijevim opcijama već i o desnim strankama kao što su Domovinski pokret i Most ([N1](#)). Valja istaknuti i vrlo direktan naputak upućen vjernicima koji stoji u Izjavi Komisije HBK Iustitia et pax:

Vjernike, kao i sve ljude dobre volje u Hrvatskoj, pozivamo da u izboru svojih kandidata vode računa i o vrijednosnim i svjetonazorskim pitanjima poput poštovanja vjerskih sloboda u javnom životu, poštovanja života od trenutka začeća do naravne smrti, neradne nedjelje, kao i sve prisutnije pitanje rodne ideologije, itd ([Vatican News](#)).

Iako, kako kaže Dražen Ćurić za N1, nije sporno da Komisija komentira političku situaciju u zemlji pogotovo ako HBK smatra da trenutna situacija narušava duhovnu dobrobit nacije, iz citirane je izjave Komisije poprilično jasno da nije riječ o pukom „komentiranju“ postrance. Time se nedvojbeno opovrgava prethodno citirana izjava Komisije: „Mi smo politički neutralni, ne navijamo ni za koga.“ Citat koji prenosi portal Vatican News direktno isključuje lijeve stranke kao političke opcije vjernika na parlamentarnim izborima. Sekularna bi država trebala, prema Hrvoju Špeharu, biti tlo na kojemu se odvija „proces stvaranja neutralnih političkih i javnih institucija“. Nadalje, sekularna je država kaže, ona koja omogućava „uživanje jednake političke participacije u pluralnoj demokraciji“ i vodi se „načelima neutralnosti, slobode savjesti i vjeroispovjesti, odvojenosti između općeg i komunitarnog“ (Špehar, 2023:5). Spomenuta neutralnost evidentno, u ovom slučaju, nije zaživjela.

Vjeronauk u školama kao jedna od segregacijskih komponenata u društvu pokazatelj je jednog aspekta sekularizacije. Žele li Hrvati vidjeti vjeronauk u rasporedu svojih osnovnoškolaca i srednjoškolaca, odgovorili su u brojnim anketama koje su provele novinarske kuće. U anketi koju je prošle godine proveo N1, na pitanje „Trebali li vjeronauk ostati u školama ili ga treba izbaciti i vratiti u crkve?“ najveći broj sudionika, njih 74% postao odgovorilo je da je vjeronauku mjesto u crkvi. 25% glasača smatra da se vjeronauk i dalje treba poučavati u školama, a tek 1% je neodlučnih s odgovorom „ne znam“. ([N1](#))

U tportal-ovoj anketi iz 2018. godine, na pitanje „Trebali li vjeronauk biti obavezan predmet, izborni ili ne treba biti u školama?“ čak 86,2% glasača smatra da ne treba biti u školama, dok 9,4% njih misli da bi vjeronauk trebao biti izborni predmet, a tek 4,4% da bi trebao biti obavezan. ([tportal](#))

U istom smjeru idu i odgovori na Index-ovu anketu iz 2018. godine. Na pitanje „Trebali li vjeronauk biti u javnim školama?“ 86% glasača smatra da ne treba, dok njih tek 14% smatra da treba. ([Index](#))

Odgovor je gotovo jasan, no imajući na umu opredjeljenja i svjetonazore aktualne desne vlasti, utkanosti religije ne samo u povijest naroda već i u svakodnevni život Hrvata kao većinski katoličke nacije, prilog gotovo neizostavan je dio zaključka na ove insinuirajuće odgovore.

Zaključak

Više od 30 godina vjeronauka u školama osim na obrazovnu, oslanja se na kulturnu podlogu Hrvata kao stanovništva čiji udio katolika prema popisu iz 2021. godine iznosi 78,97%. Vrijeme i zapadni vjetrovi nose svoje, pa je tako broj vjernika u Hrvatskoj, za 7,31% manji nego što je bio prije trinaest godina. Iskra je to za ozbiljne rasprave – od onih susjedskih, pa do onih s pozivima na repliku. Prema podacima koje je ovaj rad prenio, glavna kritika vjeronauka u kontekstu predmeta kojem nije mjesto u školi, poduprta je diskreditirajućom informacijom UNICEF-ova istraživanja iz 2009. godine koje ističe (ne)pohađanje nastave vjeronauka kao glavni motiv diskriminacije u hrvatskim školama. Nadalje, uključenost vjeronauka u školski sustav poljuljala je epitet sekularne države kakvom se Hrvatska deklarira, a što je najbolje istaknuo Puhovski na primjeru uvoda iz Narodnih novina za kurikulum katoličkog vjeronauka u kojem stoji da je propisan na prijedlog i uz odobrenje hrvatske biskupske konferencije.

Imajući na umu ove degradirajuće opomene za stručnost i ulogu vjeronauka u društvu teško se da izmaknuti rezultatima anketa koji ovaj nastavni predmet ne vide u obrazovnom sustavu. Suprotno tome, ono što vjeronauk kao predmet koji se u svakom razredu osnovne i srednje škole sluša 70 sati godišnje čini plemenitim doprinosom duhovnom odgoju djece i mladih su kompetencije ljudskih moralnih postupaka kojima ih predmet podučava. Poštenje, istinoljubivost, milostinja i poštovanje drugih vjera, kako navodi Franjčić u svom istraživanju, neke su od uistinu plemenitih vrijednosti kojima vjeronauk podučava učenike. O tome da je vjeronauk dobro uklopljen u obrazovni sustav govori njegova korelacija s ostalim znanostima, a kako ističe Barudžija, korelacija Katoličkog vjeronauka s predmetom Glazbena kultura pronalazi se u pjevanju hrvatskih pjesama i tradicionalne blagdanske glazbe i to na hrvatskome jeziku što dakle utjelovljuje dvojakost korelacije kroz objedinjenje više nastavnih predmeta.

U biranju strana oko podjele koju stvara pitanje vjeronauka u školama svakako doprinose i mediji. U moru članaka i kolumni koje u naslovu spominju vjeronauk, autori razapinju ovaj predmet kao ubojicu demokratskog poretka i individualne slobode. Filter bubble u ovom je slučaju velikih razmjera jer se u Hrvatskoj podjele svode na crno - bijelu tehniku „naši“ i „vaši“. Odgovor na pitanje zašto je onda vjeronauk i dalje u školama, a ne u crkvama, kako bi to voljeli ispitanici ranije navedenih anketa leži u pobornosti konzervativnom i unitarnom. Uza sva odstupanja i raskrižja u svjetonazorima koje individua u posljednjem desetljeću pojačano kreira pod jakim svjetlom tehnološkog napretka koji je otvorio jedinstven portal u čitavu lepezu svjetova, jedinstvo i nacionalizam još uvijek drže hrvatsku naciju pod kapom homogene ideologije koja osjećaj osobnog identiteta zasniva na nacionalizmu i vjeri. Ovisno o tome koga Hrvati ubuduće budu postavljali na vlast i kakve svjetonazore budu sa sobom donosili pridošlice iz drugih zemalja, mijenjat će se slika naroda kao većinski kršćanske nacije, a svako bi udaljavanje od tradicije značilo i udaljavanje vjeronauka iz škola.

Literatura

ANKETA / Treba li vjeronauk i dalje poučavati u školama ili mu je mjesto u crkvi? (2023)

URL: <https://n1info.hr/vijesti/anketa-treba-li-vjeronauk-i-dalje-poucavati-u-skolama-ili-mu-je-mjesto-u-crkvi/> (2024-07-29)

Barković, N. (2018) ANKETA Treba li vjeronauk biti u javnim školama?

URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/anketa-treba-li-vjeronauk-izbaciti-iz-javnih-skola/1020007.aspx> (2024-07-29)

Barudžija, G. (2023). Korelacija katoličkoga vjeronauka s nastavnim predmetima i međupredmetnim temama u kurikulumima za osnovne škole i gimnazije. Bogoslovska smotra, 93 (1), 119-143.

Biskupi se oglasili zbog izbora, građanima poručili da se ne daju zavesti (2024)

URL: <https://n1info.hr/vijesti/uzivo-hrvatski-biskupi-se-oglasili-zbog-izbora-poslali-poruku-javnosti/> (2024-07-19)

Državni zavod za statistiku

URL:

https://dzs.gov.hr/UserDocsImages/Popis%202021/PDF/Popis_2021_konacni_rezultati.pdf
(2024-07-12)

Galić, G. (2024) Diskriminacija po vjerskoj osnovi zabranjena je zakonom

URL: <https://faktograf.hr/2024/05/28/diskriminacija-po-vjerskoj-osnovi-zabranjena-je-zakonom/> (2024-07-19)

Franjčić, M. (2006). Kakvim vjeronaukom u školi do religijskog identiteta. Pedagogijska istraživanja, 3 (1), 33-42.

Grden, D. (2022) Njemački religijski pedagog o alternativni školskomu vjeronauku: I vjeronauk razvija „kritičko mišljenje“

URL: <https://www.glas-koncila.hr/njemacki-religijski-pedagog-o-alternativi-skolskomu-vjeronauku-i-vjeronauk-razvija-kriticko-misljenje/> (2024-07-19)

Hrvatska enciklopedija

URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/etika> (2024-07-19)

Ivandić, I. (2018) Tportalova anketa: Treba li vjeronauk učiti u školi ili ne?

URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tportalova-anketa-treba-li-vjeronauk-uciti-u-skoli-ili-ne-foto-20181012/print> (2024-07-29)

Mandarić, V. (2001). Odgojna, kulturna i evangelizacijska dimenzija vjeronauka u školi. Kateheza, 23 (1), 5-17

Ministarstvo znanosti i obrazovanja

URL:

<https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/OsnovneSkole/Cjelodnevna-skola/Eksperimentalni-program-Osnovna-skola-kao-cjelodnevna-skola.pdf> (2024-07-19)

Mrvelj, A. (1997). Neka zapažanja o vjeronauku u školama. Crkva u svijetu, 32 (2), 206-211

Narodne novine

URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_216.html (2024-07-16)

Narodne novine

URL: <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/129166.htm> (2024-07-19)

Narodne novine

URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_146.html (2024-07-19)

NCVVO

URL: http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/pmg/etika.pdf (2024-07-19)

Pavičić, D. (2022) Što ako se kritičko mišljenje kao alternativa vjeronauku pretvori u puko kritizerstvo?

URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/sto-ako-se-kriticko-misljenje-kao-alternativa-vjeronauku-pretvori-u-puko-kritizerstvo-1603651> (2024-07-19)

Pažin, I. (2010). VJERONAUKE U ŠKOLI – MJESTO DIJALOGA CRKVE I DRUŠTVA. Riječki teološki časopis, 35 (1), 189-220.

Predstojeći parlamentarni izbori i „Izjava Komisije HBK Iustitia et pax“ (2024)

URL: <https://www.vaticannews.va/hr/crkva/news/2024-04/marito-mihovil-letica-parlamentarni-izbori-hbk-iustitia-pax.html> (2024-07-19)

Rešković, V. (2023) Sabor ponovno raspravlja o reviziji Vatikanskih ugovora

URL: <https://faktograf.hr/2023/11/29/sabor-ponovno-raspravlja-o-reviziji-vatikanskih-ugovora/> (2024-07-16)

Sve što ste željeli znati o Školi za život – 23. 8. 2019.

URL: <https://skolazazivot.hr/sve-sto-ste-zeljeli-znati-o-skoli-za-zivot-23-8-2019/> (2024-07-16)

Šćuric, R. (2024) Prva godina cjelodnevnice: Doznali smo koliko je učenika umjesto Vjeronauka upisalo Svijet i ja

URL: <https://www.srednja.hr/zbornica/prva-godina-cjelodnevnice-doznali-smo-koliko-je-ucenika-umjesto-vjeronauka-upisalo-svijet-i-ja/> (2024-07-19)

Špehar, H. (2023). Kršćanski dualizam i (radikalni) sekularizam. *Političke analize*, 12 (46), 3-8.

Špoljar, M. (2020) Je li vjeronauku mjesto u javnim školama?: Sučelili smo dvije strane i dobili sjajnu debatu

URL: <https://www.jutarnji.hr/video/news/je-li-vjeronauku-mjesto-u-javnim-skolama-sucelili-smo-dvije-strane-i-dobili-sjajnu-debatu-15022564> (2024-07-19)

Šuljić, A. (2024) Nema krizme bez školskog vjeronauka: Prijeti li Crkva vjernicima ili ih „samo“ diskriminira?

URL: <https://hkm.hr/glas-istine/nema-krizme-bez-skolskog-vjeronauka-prijeti-li-crkva-vjernicima-ili-ih-samo-diskriminira/> (2024-07-16)

UNICEF

URL: <https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/StavovidjeceimladihuHrvatskoj.pdf> (2024-07-19)

Vjeronaučni portal

URL: https://vjeronaucni-portal.com/wp-content/uploads/2015/10/upute_o_ocjenjivanju_katolicki_vjeronauk.doc (2024-07-19)

Vukasović, A. (2003) Ateistička zlouporaba etike u srednjim školama. *Obnovljeni Život*, 58 (4), 491-498.